

նարք չկայ որ չբանեցընեն Եւրոպացիք՝ ամէն բան դիւրութեամբ, քիչատենի մէջ ու ապահով ընելու . մէկ շոգեշարժ մեքենայով հազարաւոր մարդու և կենդանեաց գործողութի կ'ընեն . մէկ շոգեկառքով հարիւրաւոր մարդիկ ու բեռներ քանի մը ժամու մէջ երկու իրեք օրուան ճամբայ հեռու տեղ կը տանին . երկրէն ճամբայ, երկրէն կամուրջ, երկրէն աւեր Եւրոպայի ամէն կողմերը շատնալու վրայ են : Եւրոպայի թէ միայն տրւեցընէ քարէ կամ փայտէ մնացեր էին . քանի մը տարի է որ ասոնք ալ սկսան երկրէն շինելու : Եւրոպայի ու Եւրոպայի մերձակայք, անոնց նայելով նաև Պէլճիացիք, սկսան աս ճարտարութիւն բանեցընել, և աղուոր ու հաստա տուն տներ շինեցին թափօն երկրէն, այնպէս որ ձմեռը տաք ըլլայ, ամառը պաղ . որ աղիւսէ կամ քարէ շինուածները այսպէս չեն : Եւրոպայի տները քիչ ժամանակի մէջ կը շինուին, նոյնպէս ալ շուտ մը մէկ տեղէն մէկալը կը տարուին : Եւրոպայի վախ չունին . ան բաւական չէ, չար դրացիի ձեռքէ ալ ազատելու խիստ յարմար են . վասն զի սրտիդ ուզած ատենը տանդ պտուտակները՝ կը քակես, տունդ կ'առնես՝ ուրիշ տեղ մը կ'երթաս, հոն նորէն կը հաստատես : Ինչ որ կ'ուզես մէկ քաղաքէն մէկալը կը տանիս նաւով, կամ երկրէն ճամբով : Եւրոպայի խանութիւն մէջ ամբողջ տունդ կը շինուի, և թափէն ու թը օր ետքը ամէն բանը պատրաստ կ'ըլլայ, այնպէս որ կրնաս մէջը բնակիլ : Իրեք յարկով տասնը եօթը սենեակով տուն մը գրեթէ 28 հազար ֆրանք կ'արժէ . ծանրութիւնը կ'ըլլայ 870 հազար քիլոկրամ : Եւրոպայի ինչպէս կը տաքնայ ըսես նէ, պիտի գիտնաս որ աս տանս պատերուն մէջը պարապ ըլլալով բաւական է որ քիչ մը միայն տաքցընես : Եւ ծուխ կ'ելլէ, ոչ փոշի . սենեակներուն մէջ ալ ածուխ պահելու հարկ չըլլար :

Տղաք օրոցին՝ մէջ կապելու ժամերը :

Եւրոպայի հարցընես մէկուն թէ ինչո՞ւ համարնոր ծնած տղաքը քանի որ օրոցքին մէջ են՝ անգութ կերպով կապելուով սաստիկ կը պլլէք, պատասխան կուտայ թէ մենք ալ այնպէս տեսեր ենք, ուրիշներն ալ այնպէս կ'ընեն . և տղան այսպէս կապուած ըլլալով օրոցքէն վար չգլորի, երեսը չճանկրուտեր, վրայի ծածկոցը ոտուրներով վար չձգեր . մէկ խօսքով ասանկ կապելը մեզի շատ հանգստութիւն ու դիւրութիւն է, կ'ըսեն մայրերն ու դայեակները . վասն զի մեր տնական բանէն գործքէն ետ չենք մնար . և տղան թէպէտ և լայ՝ կանչէ, ամենեւին հոգեւոր չըլլար, որովհետեւ կապուած է :

Եւրոպայի հեղինակներն ու բժիշկներն աս բանիս վնասները մէկիկ մէկիկ ցցուցին երկար ատեն . և վերջապէս ոչ միայն Եւրոպայէն, հապա նաև Եւրոպայի ուրիշ շատ կողմերէն տղաքը կապելով պատելուն սովորութիւնը վերցուեցաւ : Եւրոպայի ինչպէս չիմա խեղճ տղոց ձեռուրները, ոտուրները ու ամբողջ մարմինը չարաչար կը պլլեն . և գուցէ շատ անգամ անոնց լալուն պատճառը՝ աս կապելուն ցաւէն է :

Եւրոպայի վնասներէն մէկը ասին հոս դենք, որպէս զի մայրերը իմանան թէ ինչպէս որ նոր սովորութեանց, այսպէս ալ ամէն հին սովորութեանց պէտք չէ կոյր զկուրայն հետեւիլ . հապա վնասակարն ու օգտակարը աղէկ հասկընալ, և ըստ այնմ շարժիլ :

Ա. Տղան կապելու մէջ չարաչար պլլուած մնալով, յայտնի է որ անդամները չեն կրնար արձակ համարձակ աճիլ . և օրոցքին մէջ մի և նոյն

դիրքով գամուածի պէս անշարժ կե-
նալովը, չկրնար հանգիստ քնանալ,
հապա միշտ կէս քուն կ'ըլլայ և ստէպ
ստէպ կ'արթննայ. վասն զի արիւնը
գլխուն մէջ ժողվուելով՝ տղուն վրայ
կէս քունի պէս թմրութիւն մը կը
բերէ. և աս սաստիկ կապելուն պատ-
ճառաւն է որ արեւելք տղաքը ուշ ալ
ոտք կ'ելեն:

Բ. Տղուն այսպէս կապուած մնա-
լովը՝ արիւնը չկրնար ամէն տեղ իր
համարձակ շրջանն ընել. հապա ուր
տեղն որ չարաչար կը սխմուի բը-
նական է որ հոն տեղի արիւնը երա-
կին մէջ չարղմելով՝ կ'ուզէ ազատ տեղ
մը ժողվիլ. և որովհետեւ տղուն
բաց ՚ի գլխէն ամէն տեղը չարաչար
պլլուած է, ուստի բոլոր արիւնը կ'եր-
թայ ըղեղին վրայ պատած երակնե-
րուն մէջ կը լեցուի. անով տղան ստէպ
ստէպ կը հիւանդանայ:

Գ. Կապերուն պատճառաւ տղուն
փորն ու կուրծքը սաստիկ կը ճնշը-
ւին. անով աղիքները, ստամոքսը, լեր-
դը, թոքը, սիրտը, ու բոլոր սնունդ
առնելու գործարանները մեծ նեղու-
թիւն կը քաշեն:

Դ. Կապերով տղուն փորը սխմուե-
լով՝ շատ անգամ նոր ծծած կաթը
վեր վեր կուտայ ձգւտալով, կերածը
չկրնար աղէկ մարսել. անով փորը ճը-
ճիներ կը գոյանան ու կը վատուծնայ,
և ուրիշ տեսակ տեսակ աղեաց հի-
ւանդութիւններ կ'ունենայ:

Ե. Կուրծքը սաստիկ պլլուած ըլ-
լալով՝ վրան մարմնութեւն ալ կուգայ,
որ շատ անգամ ինչուան մահուան
վտանգը կը հասցընէ խեղճ տղան.
նոյնպէս կապելէն առաջ կուգան շն-
չարգելութիւն ու հազ՝ որ թոքին վը-
նասուելէն կը պատճառի:

Զ. Կոր ծնած տղուն ազդրը, սը-
րունքները, ոտուրները, թւերը, ձե-
ռուրները, կողերը բնութեամբ ծուռ
կ'ըլլան. և երբոր կապերով սաստիկ
սխմուելու ըլլան՝ բնական է որ ան-
դամներուն յօդուածները կամ բոլո-
րովին կը շտկուին, և կամ խիստ ծուռ-

ումուռ կ'ըլլան. ասով բնութեան
դրած անդամներուն դրքին գեղեց-
կութիւնը կը տգեղնայ, և կողերն ու
փորը բռնութիւն կրելով՝ աղեաց բը-
նական դիրքն ալ կ'այլայլի: Եւ պատ-
ճառաւ շատ անգամ տղոց ոտուրնե-
րը, ձեռուրները պակասաւոր կ'ըլլան,
և կուրծքերնին կամ կռնակնին կու-
զի պէս դուրս կը տնկուին, և պատ-
ճառը աս փնասակար կապն է:

Եւ Ֆիզիգական փնասներէն առաջ
կուգան նաեւ բարոյական փնասներ,
որ այսպիսիները սովորաբար բարկա-
ցող ու սրտնեղ կ'ըլլան: Եւստի Եւ
ուէյ անունով երեւելի հեղինակը աս
կապերուն վրայ խօսելու ատեն շատ
աղէկ կ'ըսէ, թէ՝ «Տղոց անդամները
», աս կերպով կապկրպել, ասանկ
», խեղճ դիրքի մէջ թողուլ, անոնց
», սիրտը բոլոր իրենց կենացը մէջ
», անգթութեան, ստահակութեան,
», և զուրիշները իրենց կամացը գերի
», ընելու կը վարժեցընէ »:

Եւնք կը մեղադրենք ան բարբա-
րոս ժողովուրդները, որ անգթու-
թեամբ իրենց տղոցը զուխները ձեւի
բերելու համար կը սխմեն, և ոտուր-
ները պզտիկ ու բարակ մնալու հա-
մարձերկրէ մանր մոլճակներու մէջ
կը դնեն. և մեր չարաչար կապկ-
րպել ամենեւին բանի տեղ չենք դնել,
որ նոյն աստիճանի անգթութիւն է:

Եւ թէ առանց կապի ինչպէս պի-
տի ըլլայ, ահաւասիկ հոս կը դնենք
դիւրին կերպը, որ առանց փնասու տը-
ղան հանգիստ մնայ: Եւ նախ պէտք
է մարդ իր մտքէն հանէ աս նախա-
պաշարմունքը՝ թէ առանց կապկրպե-
լու տղոց մարմինը համեմատ ձեւ ու
գեղեցկութիւն չառնել: Եւստի Եւ
ստանցիք ու Էրբէզները՝ որ գեղեց-
կութեան կողմանէ այնչափ անուանի
են՝ իրենց տղաքը ամենեւին չեն կապ-
կրպել:

Եւրաւ է որ նոյն սովորական կապը
թոյլ բռնելով ալ կրնայ ըլլալ՝ որ վե-
րոյիշեալ փնասներէն ազատ մնան տը-
ղաքը. բայց որովհետեւ ամէն անգա-

մուն ուշադրութիւն ընելը կամ թոյլ բռնելու չափը գիտնալը դժուար կ'երենայ, անոր համար պէտք է այնպիսի կերպ մը գտնել, որ նախ սովորականէն աւելի պարզ ու դիւրին ըլլայ. երկրորդ՝ աւելի դիւրաւ դրուի ու վերցուի. երրորդ՝ դիւրին կերպով քակուի ու փոխուի: Եւ բանիս համար Աւրոպացիք կ'առնեն տղուն մարմնոյն մեծութեամբը քառակուսի լաթ մը, որուն հիւսուածքը խիտ ըլլայ. ան լաթը տղուն երկու թւին տակէն թոյլ կերպով մը կ'առնեն կը պլլեն, և իրեք տեղէն իրեք հատ երկայն ու լայն երիզներով՝ կը կապեն. առջի երիզը անմիջապէս թւին տակէն առած՝ կուրծքին վրայ կրկին անգամ կը պլլեն. երկրորդն ալ նոյնպէս փորուն վրայ կը կապեն. իսկ երրորդը ծունկին վրայէն, բայց միշտ թոյլ ընելով կապերը՝ որ պէտք եղած ատենը դիւրաւ քակուին ու կապուին:

Ետքը տղուն կը հագցընեն կտաւէ կամ բամբակէ բաճկոն մը՝ ետեւի կողմը բաց, և ուսին վրայի կողմէն կապերով հանկուրցած: Եւ բաճկոնը օդին տաքութեանն ու պաղութեանը համեմատ կրնայ բարակ ու հաստ ըլլալ. իսկ ոտուքները ամառը բաց կը թողուն, ու ձմեռը կտաւէ կամ բամբակէ լաթով մը կը պլլեն: Վրուխը առջի բերան կը պլլեն՝ քանի որ մազ չունի տղան. իսկ մազ բուսնելէն ետքը ամենեւին չեն պլլեր. վասն զի սրտէն դէպ'ի գլուխը գնացած արիւնը շատ ըլլալով՝ բնական կերպով բաւական կը տաքցընէ. իսկ թէ որ լաթ ալ պլլես, ան ատեն աւելի կը տաքնայ, և ըղեղին փնաս կրնայ տալ:

Տղան այսպէս հագուեցընելէն ետքը կը պառկեցընեն օրոցքին մէջ, կը նային որ երկու կողմերը աւելի բարձր ըլլան. իսկ վրայի ծածկոցը բարակ երիզներով անկողնին հետ կը կապեն. թէ որ տղան աւելի աշխոյժ ու կրակոտ ըլլայ, որպէս զի օրոցքէն վար խ-

նալու վտանգ մը չպատահի՝ երկայն երիզով մը կռնրկէն ալ դէպ'ի կուրծքը խաչաձև կը պլլեն ու օրոցքին կը կապեն: Եւ աս կերպով տղան կապին վտանգներէն ազատ կը մնայ, համարձակ կը շարժի, անգամները արձակ համարձակ կը մեծնան, և դիւրաւ ալ ոտք կ'ելլէ:

Ապաղած շան խածուածին դեղ:

ԵՐԲՈՐ կատաղի շուն մը խածնելու ըլլայ, մէկէն պէտք է խածած տեղը սաստիկ ճզմել, որպէս զի հոն տեղի արիւնն ու շան լորձունքը դուրս ելլէ. ետքը նոյն խածուած տեղը ջրով խառնած ցնդական ալքալիով, կամ մոխրաջրով, կամ սապոնի ջրով, կամ համեմի ջրով շուտ մը լուալու է. և թէ որ աս ջրերը չգտնուին, պարզ ջուրն ալ բաւական է. ետքը սաստիկ տաքցուցած երկաթի կտորով մը նոյն տեղը այրելու է:

Վնէն վաղած արիւնը բռնելու հնար:

Եւ հնարքս գտաւ՝ Եկերիէ անուանով գաղղիացի բժիշկը, որ կ'ըսէ թէ երբոր մէկուն քթէն շատ արիւն գայ՝ պէտք է մէկ թւեր վեր բարձրացընէ, ու մէկալովը արիւնը քթին որ ծակէն որ կուգայ՝ ան ծակը գոցէ, շուտ մը կը դադրի:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հիւսայոան շահ:

ՀԻՄԱՅՈՒՆ Եւսրէտտին յէհէմ մէտ շահը Պապէր շահին որդին էր, և ծնաւ Վապուլ քաղաքին մէջ 1508^{ին}, Երկայ 1526^{ին} հօրը հետ մէկտեղ հնդկաստան գնաց. Փանիփաթի մեծ